

Отримано: 17 квітня 2019 року

Прорецензовано: 7 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: lyubava2006@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-34-38

Стасюк Л. С. Позитивний та негативний емоційний вплив на адресата в інтимному спілкуванні: специфіка питань-експресивів як експресивних висловлень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 34–38.

УДК 811.111'36

Стасюк Любов Степанівна,
кандидат філологічних наук, Національний університет «Львівська політехніка»**ПОЗИТИВНИЙ ТА НЕГАТИВНИЙ ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА АДРЕСАТА В ІНТИМНОМУ СПІЛКУВАННІ: СПЕЦИФІКА ПИТАНЬ-ЕКСПРЕСІВІВ ЯК ЕКСПРЕСІВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ**

Статтю присвячено вторинним функціям питань, зокрема експресивній. Визначено питання-експресиви і показано взаємозв'язок з іншими комунікативно-прагматичними типами. Проведено актомовленнєвий аналіз питань-експресивів з врахуванням співвіднесення висловлень з інтересами адресанта й адресата. Досліджується диференційний вплив різних типів питань-експресивів на психоемоційний стан адресата. Встановлено комунікативно-прагматичні підтипи питань-експресивів та їхні структурні характеристики. Зроблено комунікативно-прагматичну класифікацію типів питань-експресивів та визначено їхню роль в комунікації та в інтимному спілкуванні (ІС). Зокрема показано роль питань-експресивів у реалізації мовленнєвих жанрів ІС. Наголошується на дієвості питань-експресивів у реалізації комунікативних тактик в інтимному спілкуванні.

Ключові слова: вторинні функції, питання-експресиви, мовленнєвий акт, мовленнєвий жанр, комунікативна тактика, інтенсифікатор, інтимне спілкування.

Liubov Stasiuk,
Candidate of Philological Sciences, National University Lviv Polytechnic**POSITIVE AND NEGATIVE EMOTIONAL IMPACT ON THE ADDRESSEE IN INTIMATE COMMUNICATION: SPECIFICS OF QUEXPRESSIVES AS EXPRESSIVE UTTERANCES**

The article is devoted to the secondary functions of questions, in particular expressive function. The quexpressives are defined and their relationship with other communicative and pragmatic types is shown. The correlation of utterances with the interests of the addresser and the addressee has been taken into account. The differential effect of different types of quexpressives on the psychological and emotional state of the recipient is studied. The communicative and pragmatic subtypes of expressive questions and their structural characteristics are established. The communicative and pragmatic classification of types of quexpressives is made and their role in communication and intimate communication (IC) in particular is determined. The role of quexpressives in the implementation of speech genres of IC is shown. The effectiveness of expressive questions in the implementation of communicative tactics in intimate communication is emphasized.

It has been established that secondary function questions that realize expressive speech acts relay a range of positive and negative emotions, as well as mental states of the addressee, varying in intensity. By its syntactic structure, the quexpressives are: special questions with intensifiers and modifiers, general questions with evaluators, elliptical models, and tag questions. 29% of quexpressives analyzed are intrinsic to intimate communication. They serve to perform speech genres "talk in relational terms", "intimate talk", "confidences", "flirtation" and "confessional talk".

Key words: secondary functions, quexpressives, speech act, speech genre, communicative tactic, intensifier, intimate communication.

Асиметрія питальних конструкцій завжди привертала увагу лінгвістів, що спричинило появу різноманітних класифікацій питань побудованих на різних критеріях [1; 6; 7; 9; 10; 11; 13]. Спільним для таких класифікацій є дихотомічний поділ питальних висловлень та питальні та непитальні (вторинної функції). Незважаючи на пильну увагу лінгвістів до питань та їхніх функцій [2; 15] упродовж усього часу розвитку мовознавчої науки, вторинні функції питань не були належно систематизовані та категоризовані.

Актомовленнєвий аналіз дав нам змогу розкрити низку смислів, що передається питаннями вторинної функції [5]. У цьому аналізі ми врахували такі власне комунікативно-прагматичні характеристики питань як: комунікативне спрямування, адресант, адресат, взаємодія комунікативних кроків, врахування їх інтерпретації у збагаченому контексті, а також ілокутивної функції та її параметрів, а саме співвідношення мовлення з попереднім текстом, співвідношення соціальних статусів комунікантів, спосіб зв'язку мовленнєвого акту з інтересами адресанта і адресата, ступінь інтенсивності представленої ілокутивної сили. Перелічені критерії стали основою для класифікації питань вторинної функції на такі типи: питання-репрезентативи (24.6%, 398), питання-інтрасуб'єктиви (23.6%, 382), питання-експресиви (21.7%, 352), питання-метакомунікативи (11.5%), питання-директиви (11.5%, 186), питання-комісиви (4.4%, 72), та поліілокутивні питання (2.7%, 44), які, відповідно, поділяємо на різновиди [5].

Питання-експресиви в інтимному спілкуванні заслуговують на особливу увагу, оскільки в міжособистісному інтимному спілкуванні вони є найчисельнішими мовленнєвими актами (31.5%), вираженими питаннями вторинної функції. Саме тому метою нашої статті є визначити питання-експресиви, комунікативно-прагматичні та структурні різновиди таких питань та їхню роль в комунікації загалом та інтимному спілкуванні зокрема. Таке дослідження є актуальним з огляду на антропоцентричну наукову парадигму, що панує в лінгвістиці і передбачає інтерес до усього суб'єктивного, приватного життя людини. Крім цього, немає досліджень які демонстрували б специфіку функціонування питань-експресивів в інтимному спілкуванні. Отже, саме у вирішенні вищезгаданих завдань вбачаємо новизну запропонованої наукової розвідки.

Дж. Серль визначає експресиви як такі, що виражають психологічний стан, який визначається умовами щирості відносно стану справ [8, с. 18]. Отже, **питання-експресиви** функціонують для вираження психоемоційного ставлення адресанта до того, що повідомляється.

Експресиви розрізняють за співвіднесенням висловлень з інтересами адресанта і адресата. Експресивне висловлення адресанта має або позитивний, або негативний емоційний вплив на адресата. Отже, з-поміж експресивів, виражених питаннями вторинної функції в комунікації (21.7%, 352), розмежовуємо **питання-експресиви позитивного емоційного впливу на адресата та питання-експресиви, що впливають негативно на психоемоційну сферу адресата**.

Питання-експресиви позитивного емоційного впливу на адресата спрямовані на створення радісного, веселого стану адресата, а також на виведення його зі стану незадоволення, ображеності, та інше. До них належать :

питання-піддражнення (10%, 34); питання-утішання (4.5%,16); питання-вибачення (1.7%, 6); питання-компліменти (1.4%, 5); питання-загадки / жарт

(1.1%, 4); комічні питання (1.1%,4); питання-співчуття (1.1%,4); питання-тости (1.1%,4).

Питання-піддражнення вживають для добродушного насміхання з когось, як ось:

(1) – *Mum, it's him – it's Ken!*

The soft Scots voice on the other end of the line reflected his amusement.

– **Hey, hang on there – what's it going to be like when I'm really there in person, if you carry on like this over the phone?**

But Lara was in no mood for teasing [28, p.104].

З допомогою питань-утішань підкреслюють позитивні аспекти ситуації, що є невтішною для адресата, розраджують:

(2) – **It's just as well you haven't any kids, then, isn't it?**

It was meant as a consoling remark, but it brought her back to reality with a thud [28, p.539];

1. – *And you will never see me otherwise. Mine is a misery which nothing can do away.*

– *You must not talk so, Marianne. Have you no comforts? no friends? Is your loss such as leaves no opening for consolation? Much as you suffer now, think of what you would have suffered if the discovery of his character had been delayed to a later period – if your engagement had been carried on for months and months, as it might have been, before he chose to put an end to it. Every additional day of unhappy confidence, on your side, would have made the blow more dreadful* [17, електронний ресурс].

Питання-вибачення спрямовують на вираження каяття та виведення

адресата зі стану ображеності :

(4) *She did not help him, and he could only blurt out bluntly.*

• **Can you ever forgive me?** [23, p. 389].

Питання-загадка жарт [12, p. 45] розважає, розвиває творчу активність, увагу, кмітливність, а також передбачає вербальну відповідь.

Наприклад:

(5) – **How do you know if you're addicted to the Internet?**

You realize you don't know the gender of your three best friends! – Haaar:Waagh. Harharhar [20, p. 55];

(6) – **Getting chilly isn't it? Maybe it's the gloomy talk. What would you say to a hot chocolate?**

– Good evening, hot chocolate.

That was one of Dad's jokes. Both of us laugh limply and she goes into the kitchen [27, p. 84].

(7) – **What two letters of the alphabet are there that express perfection?**

– What two letters! – express perfection! I am sure I do not know.

– Ah! You never guess. You, (to Emma), I am certain, will never guess.

– I will tell you. – M and A. – Em-ma. – Do you understand? [16, p.280].

Плокутивною метою **комічних питань** є розважити, відійти від серйозної розмови. Вони будуються на парадоксах нашого життя. Серед таких питань знаходимо класичні приклади: “*EVER WONDER...Why the sun lightens our hair, but darkens our skin?*”; “*Why Kamikaze pilots wear helmets?*”; “*Why is it that no matter what color bubble bath you use the bubbles are always white?*” “*If con is the opposite of pro, is Congress the opposite of progress?*”. Відповіді на ці питання не існує, або ж вона настільки очевидна, що не потребує експлікації. У нашому корпусі прикладів до комічних питань зараховуємо такі:

(8) – **Why do nice women marry dull man?**

– Because intelligent men won't marry nice women [24, p. 26].

За допомогою **питання-співчуття** адресант виявляє емоції, що пов'язані з співпереживанням адресантом емоційного стану адресата, що викликаний негативними подіями в житті останнього:

(9) – **You poor thing, you've been through it all, haven't you? ... You poor little devil. It was your home too, wasn't it?** [28, p. 208].

Питання-компліменти вживають для вираження захоплення, позитивної оцінки, схвалення адресата або третьої особи:

(10) – **Are your entrances always so spectacular?** – *he inquired, laughing. – I like your style* [19, p. 96].

Питання-експресиви виражають позитивні емоції, серед яких можна виділити такі:

– здивування (25%,88):

(11) *When he had gone, Mike looked at Lara in amazement.*

– **Well, how about that?** [28, p. 230].

– радість (1.1%,4):

(12) ... *the Count's face lit up.*

– **Really? That's good news indeed, Colonel.** ...[28, p. 218].

– захоплення (1.1%,4):

(13) – **Isn't it jolly?** – *she cried, and Jon answered:*

– Rather! [21, електронний ресурс].

Для негативного впливу на психоемоційну сферу адресата використовують інтенційно-імпліцитні питання вторинної функції, а також питання-ідіоми та експресивні конструкції, типу: *Why should / shouldn't I do / say it?*

У питаннях-експресивах негативного впливу на психоемоційну сферу реципієнта негативно оцінюють особистісну / професійну, або інші сфери адресата. Такі питання є виявом відсутності уваги до інтересів співрозмовника та доброзичливості у спілкуванні [14, с. 12].

Наведемо приклади:

– питання-претензії / нападки (8%, 28):

(14) – *You're a dark horse and no mistake! What's all this about you getting a double invitation to that "do" at the Polish Embassy and not telling me?* [28, p. 36];

– питання-обурення (5.1%, 18):

(15) – *How dare you wake me up for that?* [25, p. 137];

– питання-докір (4.5%, 16):

(16) – *I want to be left alone, – he said.*

– *Philip, how can you say anything so unkind? Don't you know that your uncle and I only want your good? Don't you love me at all?* [23, p. 33]

(17) – *What did you have to ask Magda for?* [20, p. 43];

– питання-несхвалення / критика (4%, 14):

(18) *He crowed with triumph. At that moment Mr. Watson came in.*

– *What are you doing?* he asked.

He looked from Singer to Philip, but neither answered.

– *Don't you know that I've forbidden you to play that idiotic game?*

Philip's heart beat fast. He knew what was coming and was dreadfully frightened, ... [23, p. 47].

(19) – *You did that on purpose! – Lara hissed in his ear, as Mike took her in his arms. – How could you?* [28, p. 154];

(20) – *Oh. The boy speaks. Now Robert, is your failure to deliver the work due to your general failure to do anything I ask of you at the moment or is it just bone idleness?* [27, p. 220];

– питання-глузування / зловтішання (2.3%, 8):

(21) – *What happened to your own Mum, Norbie? – asks Nicker. – She abandoned you as well, has she?* [27, p. 120];

(22) *At lunch I'm really normal. Chatting and grinning. Even though it's sausage casserole, which I hate.*

– *Are you auditioning for the wide-mouth frog joke? – Nicker asks* [27, p. 104];

– питання-роздратування (2.3%, 8):

(23) – *Well, did you hear me, or have you gone deaf as well as stupid-sitting here in the dark and cold like this?* [28, p. 70];

– питання-недовіра (1%, 3):

(24) *DI Kirby seemed oddly suspicious about the whole thing. The door opened again at the moment he was saying:*

– *So Mr Darcy just happened to be in the coffee bar, did he? On the morning you got the bullet?* [20, p. 359];

– питання-лайка (1.1%, 4):

(25) – *What the hell?* [29, p. 15];

– питання-приниження (1.7%, 6):

(26) – *Are you a man or are you a kitchen hound?* [25, p. 171].

Усі займенникові питальні речення з емоційно маркованою лексикою служать для вираження негативних емоцій. Інтенсифікатори, які входять до складу таких питань, спричинили їхню ідіоматизацію. У ролі інтенсифікаторів займенникових питань в англійській мові виступають чимало слів та словосполучень: *the deuce, on earth, in God's name, for God's sake, for Christ's sake, in heaven's name, in blazes*. Негативні емоції виражають також з допопогою:

– питання-занепокоєння, що передає збуджений емоційний стан людини, переживання (5.1%, 18):

(27) – *My dear boy, I thought it must be you, – he said coming forward*

agitatedly. – We have been worried. Have you had an accident? Are you hurt?

Bates, tell the Duchess Lord Edward has arrived. Ned, what on earth has happened? You're filthy – ... [26, p. 41];

– питання-гніву (2.3%, 8):

(28) – *Well. – He looked down and smirked. – That night.*

– *What? – I exploded* [20, p. 380];

– питання-жалю (3.7%, 13):

(29) – *Why they couldn't just settle it amongst themselves, I'll never know. Why things had to get out of hand and involve people like Ken seems so unfair. Why should he be expected to die for a country he scarcely knows – and cares even less about? – It was impossible to keep the bitterness from her voice. Her mother had no answer* [28, p. 45];

– питання-побоювання (1.1%, 4):

(30) – *What if someone, you know, feels it?* [20, p. 50].

Питанням вторинної функції, що виражають негативні емоції, окрім інтенсифікаторів, властиві й пейоративи:

(31) – *Where have you bloody well been?* [20, p. 15].

Інші негативні емоції, що виражають питання вторинної функції – це : страх (2.8%, 10), розчарування (2.3%, 8), обвинувачення (1.4%, 5), образа (1.1%, 4), скарга (1.1%, 4), розпач (0.6%, 2), ревності (1%, 3), гидування (1%, 3).

Повною транспозицією у клас мовленнєвих актів експресивів є питальні прислів'я [3, с. 15]. Цим прислів'ям властиві, з одного боку, знижена негативна конотація, з іншого – емоційність, ввічливість: *Why keep a dog and bark yourself?; Why buy a cow when milk is so cheap?; What can you expect from a pig but a grunt?; When Adam delved and Eve span, who was then the gentleman?; Why should the devil have all the best tunes?* Функція вираження емоцій домінує, а функція запиту інформації зникає повністю або стає другорядною. Головними інваріантними складовими питальних прислів'їв є значення реальності, поради, спонування, застереження, докору, здивування, засудження, протесту. Питальні конструкції передають модальне

відношення нерозуміння змісту мовлення, що адресоване реципієнту і одночасно містять у собі семи здивування, незгоди, докору, невіри.

Питання-експресиви, будучи складовими комунікації в цілому і МЖ зокрема, зосереджують у собі імпліцитно інтенції адресата. МЖ властива композиційна й смислова завершеність, в межах якої відбувається інтенціональне розгортання питань-експресивів, що дає можливість виявити всі відтінки прагматичних значень останніх. Щоб розмежувати мовленнєві жанри інтимного спілкування, а також поглиблено проаналізувати комунікативні ролі питань-експресивів у цих жанрах ми використали дискурс-аналіз та елементи *конверсаційного аналізу*. Дослідження комунікативних ситуацій інтимного спілкування у конкретному мовному матеріалі дозволило встановити, що питання-експресиви служать для реалізації мовленнєвих жанрів з'ясування стосунків (33.3%), інтимної бесіди (34%), повір'янь (32%), флірту (29%) та зізнання (10%).

На основі прагматико-функціонального аналізу встановлено, що найчастіше питання-експресиви в ІС використовують для реалізації інформативно-інтимізувальних тактик та тактик спрямованих на підтримання взаємин, рідше – саморозкриття намірів адресанта та переведення взаємин на інший рівень. Питання-експресиви служать зокрема для: А) вираження симпатії (питання-комплімент); Б) запобігання розриву стосунків (питання-докір, питання-занепокоєння):

(32) – *I'm awfully sorry, I can't do anything. The whole thing's over.*

– *D'you mean to say you don't love me anymore?*

– *I'm afraid so.*

– ***You were just looking for an opportunity to throw me over and you took that one?***

He did not answer [23, p. 340];

(33) *Soames turned away. Secretly alarmed, he took refuge in bluster.*

– ***Let you go? You don't know what you're talking about. Let you go? How can I let you go? We're married, aren't we? Then, what are you talking about? For God's sake, don't let's have any of this sort of nonsense! Get your hat on, and come and sit in the Park.***

– *Then, you won't let me go? – He felt her eyes resting on him with a strange, touching look.*

– ***Let you go! – he said; – and what on earth would you do with yourself if I did? You've got no money!***

– *I could manage somehow* [21, електронний ресурс];

В. приватних жартів (комічні питання):

(34) *He scrubbed one hand across his face, looked down into the crib and murmured,*

– *How can someone so cute smell so bad?*

– *Yet another universal mystery* [18, p.143];

Г. відновлення стосунків (питання-знеохочення):

(35) *She, who was standing literally with her back against the wall, gave a little gulp, and that was all her answer. Soames went on:*

– ***Can you really want to live all your days half-dead in this little hole? Come back to me, and I'll give all you want. You shall live your life; I swear. ...***[21, електронний ресурс].

Д. прийняття зобов'язань допомогою (полілокутивне питання: питання-докір + питання-офератив):

(36) – *I can't talk about it, Ethan. You'll hate me.*

– *How can I help you fix this if you don't tell me?* [22, p.130].

Таким чином, питання вторинної функції, що реалізують експресивні ілокутивні акти передають гаму позитивних і негативних емоцій, а також психічні стани адресанта, що варіюють інтенсивністю. За своєю синтаксичною структурою питання-експресиви, – це : спеціальні питальні конструкції, з інтенсифікаторами та модифікаторами, загальні питання з оцінною лексикою, еліптичні моделі та роздільні питання. 29% питань-експресивів з проаналізованих властиві інтимному спілкуванню. Питання-експресиви в інтимному спілкуванні спрямовані на реалізацію стратегії інтимності і виконують такі ролі: інформативно-інтимізувальну, підтримання взаємин, саморозкриття намірів комунікантів, переведення взаємин на інший рівень.

Як видається, у сфері комунікативних досліджень мовних комунікативних одиниць все більш нагальним стає їх гендерний аспект. У цьому ракурсі перспективним є дослідження питань-експресивів як гендерно маркованих одиниць дискурсу.

Література :

1. Голубева-Монаткина Н. И. Проблема классификации вопросов диалогической речи ('теоретический' мир классификации). *Ученые записки Тартуского университета : Linguistica*. Tartu : ТГУ, 1990. С. 18–26.
2. Кобозева И. М. О первичных и вторичных функциях вопросительных предложений. *Текст в речевой деятельности (перевод и лингвистический анализ)*: [сб. науч. тр.]. М., 1988. С.39 – 46.
3. Корень О. В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2000. 20 с.
4. Колесникова Н. Л. Вопросительные предложения как средство выражения оценочной семантики : дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. М., 2005. 175 с.
5. Кіт Л. С. Класифікація запитань вторинної функції за комунікативною спрямованістю. *Мова і культура : [науковий журнал]*. 2009. Вип.12, т. V(130). С. 5–11.
6. Маликова Е. А. Вопросительные предложения : номинативные и коммуникативные аспекты (на материале современного англ. языка) : дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 1989. 186 с.
7. Почепцов О. Г. Семантика и прагматика вопросительного предложения: дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. К., 1979. 178 с.
8. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов. *Новое в зарубежной лингвистике*: [сб. науч. тр.]. 1986. Вып.17. С. 170–194.
9. Терешкина Л. З. Функціонально-семантичні типи вопрос. предложений в современном французском языке: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. філол. наук: 10.02.05. Москва, 1971. 28 с.
10. Чайка Л. В. Питальні висловлювання у комунікативному аспекті (на матер. англ. мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. К., 1998. 20 с.
11. Bolinger D. L. Interrogative Structures of American English. *Publications of the American Dialect Society*, 28. Alabama : University of Alabama Press, 1957. 184 p.
12. Chiaro D. *The Language of jokes: analysing verbal play*. London, New York: Routledge, 1992. 129 p.
13. Cygan J. *Interrogation in English*. Wroclaw : PWN, 1973. 90 p.

14. Sarkowski M. Przestrzeń komunikacji negatywnej w języku polskim i rosyjskim: klótnia jako specyficzna sytuacja komunikacji werbalnej. Wrocław : Wyd.Univ.Wroclawskiego, 1999. 158 s.
15. Wertlewski S. Pytania bez odpowiedzi : pytania jako pośrednie akty mowy. Poznań : Sorus,1995. 97 s.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

16. Austen J. Emma. London : Penguin Books, 1994. 367 p.
17. Austen J. Sense and Sensibility. URL: <http://ebooks/161> (last access: 14.02.2012).
18. Child M. Baby Bonanza. NY: Silhouette Books, 2008. 175 p.
19. Davidson M. Fight the Best Fight. London: Pocket Books, 1995. 372 p.
20. Fielding H. Bridget Jones: the edge of reason. Kent: Picador, 2004. 422 p.
21. Galsworthy J. The Forsyte Sage URL: <http://www.gutenberg.org/ebooks/4397>(last access: 14.02.2012).
22. Goodnight L. A Very Special Delivery. NY: Steeple Hill Books, 2006. 250 p.
23. Maugham S. Of Human Bondage. Harmondsworth, Midd'x: Penguin books, 1978. 606 p.
24. Maugham S. Moon and Sixpence. Харків: Ранок-НТ, 2003. 304 с.
25. O'Henry, 100 Selected Short Stories. Kent: Wordsworth Classics, 1995. 735 p.
26. Roberts D. Sweet poison. London: Robinson, 2002. 277 p.
27. Singer N. Feather Boy. London: Harper Collins Publishers Ltd., 2002. 285 p.
28. Townsend E. In love and war. London: Diamond Books, 1999. 656 p.
29. Warren L. Once a Cowboy. Ontario: Harlequin, 2007. 246p.